

Raste strah od sukoba, ali i nada u saradnju i solidarnost

Kako javnost u Srbiji vidi odnose u regionu

Autori:

Luka Šterić i Maja Bjeloš

Sva prava zadržana za Kosovski Centar za Bezbednosne Studije. Zakon o autorskim pravima i Srodnim pravima štite prava i intelektualnu svojinu. Nijedan deo ove publikacije ne može se reprodukovati, čuvati u sistemu za pronalaženje ili prenositi, u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvom, elektronskim, mehaničkim ili drugim, bez pismene dozvole od strane izdavača. Komercijalna upotreba svih medija koje izdaje Kosovski Centar za Bezbednosne Studije (KCBS) nije dozvoljena bez pismene saglasnosti KCBS. Molimo vas kontaktirati: info@kkss.org ili +383 38 221 420.

Podaci predstavljeni u izveštaju proizilaze iz ankete Bezbednosnog Barometra Zapadnog Balkana (BBZB). BBZB je nova regionalna inicijativa koju je KCBS pokrenuo 2020 godine, realizovana u saradnji sa Beogradskim centrom za bezbednosnu politiku (BCBP) u Srbiji i Centar za Proučavanje Demokratije i Upravljanja (CPDU) u Albaniji, koju podržava Nacionalna Zadužbina za Demokraciju (NZD). BBZB služi kao instrument za merenje percepcije javnosti u Albaniji, Kosovu i Srbiji o različitim pitanjima vezanim za bezbednost. Nalazi pokazuju kako građani doživljavaju ili jesu li informisani o pitanjima predstavljenim u ovom izveštaju. Kao takvi, stavovi predstavljeni u ovom izveštaju ne predstavljaju nužno stavove KCSS, BCBP, CPDU ili NZD.

Podržano od:

Konzorcijum predvođen:

Raste strah od sukoba, ali i nada u saradnju i solidarnost

Kako javnost u Srbiji vidi odnose u regionu

PREGLED SADRŽAJA

UVOD.....	1
PRETNJE PO MIR U REGIONU	2
BILATERALNI ODNOSI	6
INICIJATIVA OTVORENI BALKAN	9
REGIONALNA SOLIDARNOST	10
ENDNOTES	12

UVOD

Poslednjih meseci na Balkanu je ponovo u prvi plan izbila tema potencijalnih novih sukoba u Bosni i Hercegovini ili između Srba i Albanaca na Kosovu. Iako su demokratizacija i evro-atlantske integracije predstavljali jedan od glavnih faktora smanjenja napetosti nakon ratova u bivšoj Jugoslaviji, trenutna situacija u zemljama Zapadnog Balkana može da se okarakterise kao demokratsko nazadovanje. Na površinu isplivavaju i obnavljanje autokratije i ideologija iz 1990-ih godina, praćene zanemarivanjem čitavog regiona od strane Evropske Unije. Pandemija korona virusa samo je ubrzala sveukupni trend erozije demokratije i ogolela populističke lidere spremne da iskoriste svaku krizu da bi prigrabili što veću vlast i dublje potkopali demokratske norme i institucije eksploatišući stare etničke podele.

U takvom okruženju, malo je prostora za stvarnu saradnju među zemljama Zapadnog Balkana. Poslednjih godina, Srbija je intenzivno radila na unapređenju odnosa sa svetskim i regionalnim silama, i na tome da stare neprijatelje kao što su SAD, Turska i Mađarska pretvori u nove prijatelje, dok se istovremeno odnosi Srbije sa većinom zemalja Zapadnog Balkana mogu najbolje opisati maksimumom "korak napred, dva koraka nazad". Inicijativa za podsticanje regionalne saradnje i unapređenje bilateralnih odnosa između zemalja Zapadnog Balkana često dolazi od EU ili njenih država članica. Međutim, čitav region je postao u velikoj meri izolovan usled gubitka perspektive pridruživanja EU u bliskoj budućnosti, pa su neke od država Zapadnog Balkana odlučile da pokrenu sopstvene inicijative.

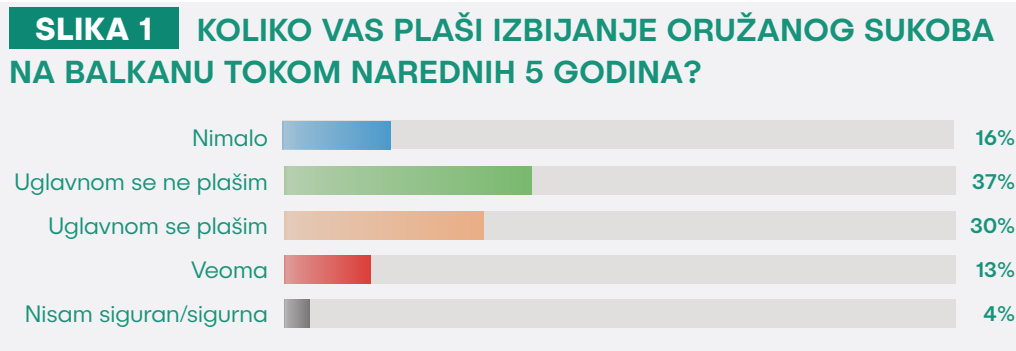
Da bismo razumeli kako javnost u Srbiji vidi dinamiku odnosa u regionu, potencijal za sukobe u regionu, ali i za regionalnu saradnju i solidarnost, Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP) je sproveo istraživanje javnog mnjenja u periodu od sredine do kraja septembra 2021. godine, na uzorku od 1.000 građana Srbije. U daljem tekstu su predstavljeni rezultati ovog istraživanja.

PRETNJE PO MIR U REGIONU

Tokom proteklih nekoliko godina stabilnost regiona Zapadnog Balkana je značajno nazadovala. Konfrontacije na Kosovu koje se uvek iznova javljaju, kao što su nedavna kriza povodom priznavanja registarskih tablica¹ ili sukobi tokom intervencije specijalnih policijskih snaga Kosova pred same lokalne izbore u severnom delu Kosovske Mitrovice, delu grada sa većinskim srpskim stanovništvom,² dodaju ulje na vatru već uzavrelih odnosa između Beograda i Prištine. Nestabilna državna struktura Bosne i Hercegovine uzdrmana je do temelja, a rasprave o oživljavanju sukoba, kako u zemlji tako i u međunarodnoj zajednici, nisu bile glasnije još od potpisivanja Dejtonskog sporazuma.³ Etničke i političke tenzije u Crnoj Gori, pokrenute nakon kontroverznog predloga Zakona o verskim slobodama koji je izazvao masovne proteste koji su u velikoj meri uticali na promenu režima na poslednjim izborima, kulminirale su povodom pitanja ustoličenja novog mitropolita Srpske pravoslavne crkve na Cetinju.⁴

Režim u Srbiji dodatno je podgrevao tenzije kroz ratoborni narativ o regionalnim akterima koji se redovno plasira kroz provladine medije, što je u neskladu sa samoproklamovanim imidžom garanta mira i stabilnosti u regionu. Zbog toga ne iznenađuje da su, u tako zapaljivim okolnostima, sveukupni rezultati istraživanja o regionalnoj stabilnosti prilično zabrinjavajući. Samo polovina učesnika u istraživanju tvrdi da uglavnom ili nimalo nisu uplašeni mogućnošću potencijalnih sukoba na Balkanu tokom narednih pet godina. Oko jedna trećina ispitanika delimično je uplašena mogućnošću sukoba u doglednoj budućnosti, a njih 13 posto kaže da su veoma uplašeni takvim scenarijom.

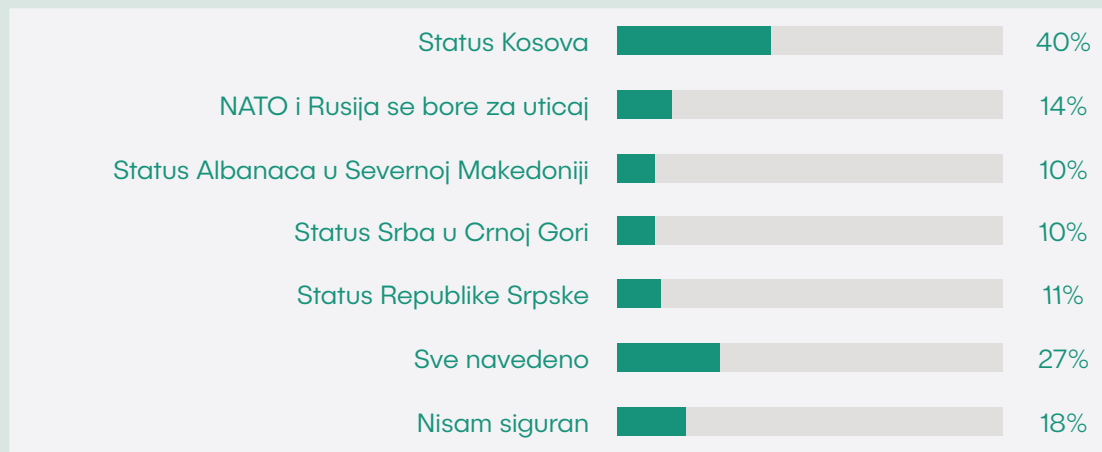

Javnost u Srbiji je veoma svesna brojnih kriza koje se simultano javljaju u celom regionu. Relativna većina percipira status Kosova kao najurgentniju pretnju regionalnoj stabilnosti. Ovaj podatak ne iznenađuje, s obzirom da pitanje Kosova još uvek visoko figurira u javnom diskursu u Srbiji, a konflikt iz 1999. godine se posmatra pre kao zamrznut nego kao rešen sukob. Imidž Balkana kao plodnog tla za geopolitičke sukobe velikih sila, konkretno NATO i Rusije, je takođe snažno prisutan u svesti javnosti.

Međutim, i druga tekuća pitanja u regionu se takođe visoko kotiraju na listi potencijalnih pretnji po regionalnu bezbednost. Status Republike Srpske u okviru Bosne i Hercegovine, status Srba u Crnoj Gori, čak i status Albanaca u Severnoj Makedoniji – sve su to pitanja koja se posmatraju kao ozbiljne opasnosti po mir na Balkanu. Osim

toga, činjenica da tako veliki broj ljudi doživljava pomenute krize kao moguću varnicu koja bi mogla da uzrokuje sukob pokazuje da ljudi shvataju u kojoj meri je regionalna bezbednost uvezana i koliko lako konflikt iz jedne zemlje može da se prelije na druge.

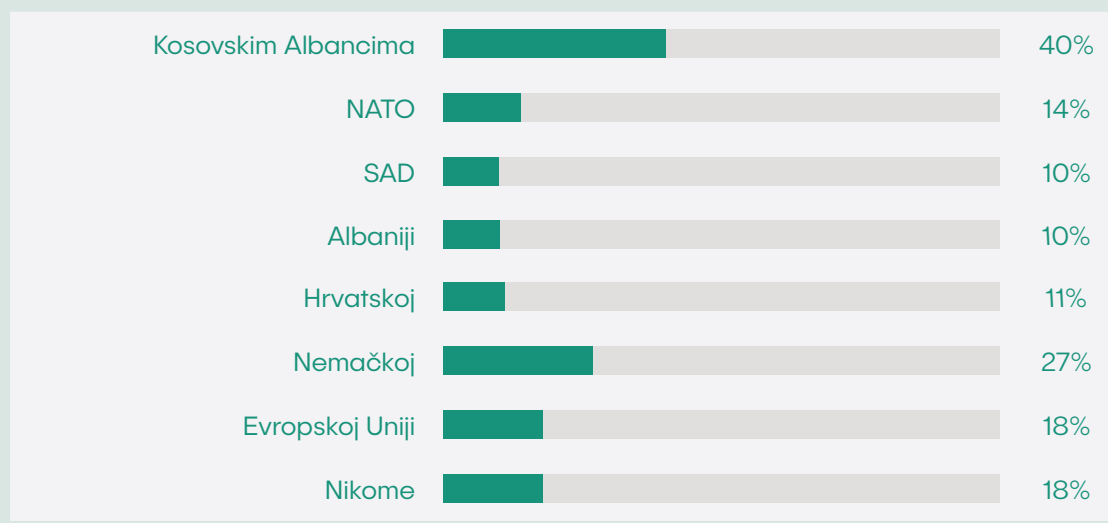
SLIKA 2 ŠTA BI PO VAMA BIO RAZLOG ZA IZBIJANJE RATA NA BALKANU (VIŠE MOGUĆIH ODGOVORA)?

Činjenica da su bolna sećanja na sukob na Kosovu itekako živa u očima javnosti vidljiva je u najčešćem odgovoru na pitanje o činiocima koji bi mogli da isprovociraju neki novi sukob u regionu. Kosovski Albanci su na vrhu te liste, što je u skladu sa činjenicom da se Kosovo percipira kao najveća pretnja po regionalnu bezbednost. NATO i Sjedinjene Američke Države se vide kao spoljni akteri koji bi mogli da imaju interes u pokretanju novih sukoba na Balkanu. To je nedvosmisleno rezultat još uvek svežeg sećanja na NATO bombardovanje Srbije, ali takođe i podrške koje Vašington pruža nezavisnosti Kosova.

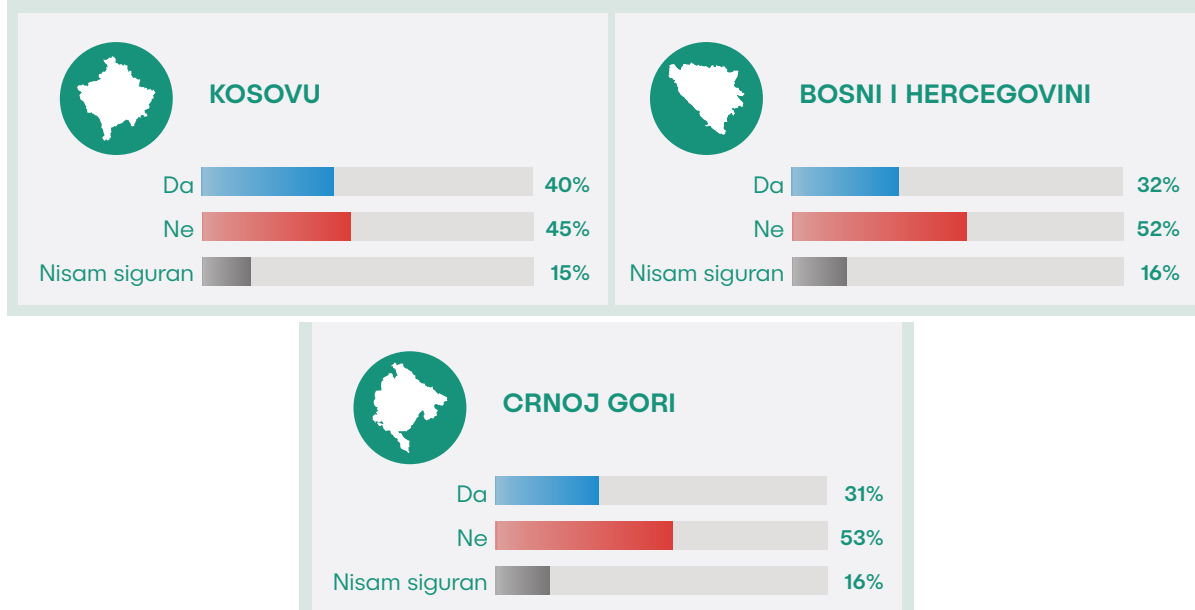
Uprkos visokom stepenu podrške za regionalnu saradnju u okviru inicijative Otvoreni Balkan, Albanija se identifikuje kao potencijalni destabilizujući faktor u regionu. Takvo viđenje je povezano sa pitanjem Kosova, kao i straha od hipotetičkog stvaranja Velike Albanije. Osim Albanije, jedini regionalni akter koji se doživljava kao pretnja regionalnom miru je Hrvatska, velikim delom usled konstantnog narativa o neprijateljima i troi u naoružanju koju promovišu provladini tabloidi.⁵

SLIKA 3 KOME JE U INTERESU DA ISPROVOCIRA ORUŽANI SUKOB NA BALKANU (VIŠE MOGUĆIH ODGOVORA)?

Koliko ozbiljno srpska javnost shvata pretnje od sukoba pokazuje broj ljudi koji misli da bi Srbija trebalo da uđe u potencijalni sukob ukoliko bi lokalna srpska zajednica bila direktna meta sukoba u okruženju. Iako se mogućnost sukoba u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori doživljava kao stvarna, tek svaki treći ispitanik navodi da bi Srbija trebalo da angažuje svoju vojsku kako bi intervenisala i zaštitila lokalno srpsko stanovništvo u tim državama. Situacija je donekle drugačija u slučaju Kosova, gde 40 posto ispitanika smatra da bi Srbija trebalo vojnim sredstvima da odgovori na eventualne napade na Srbe. Ovakvi podaci su još jedna potvrda da položaj Srba na Kosovu i dalje najvažniji prioritet za javnost u Srbiji.

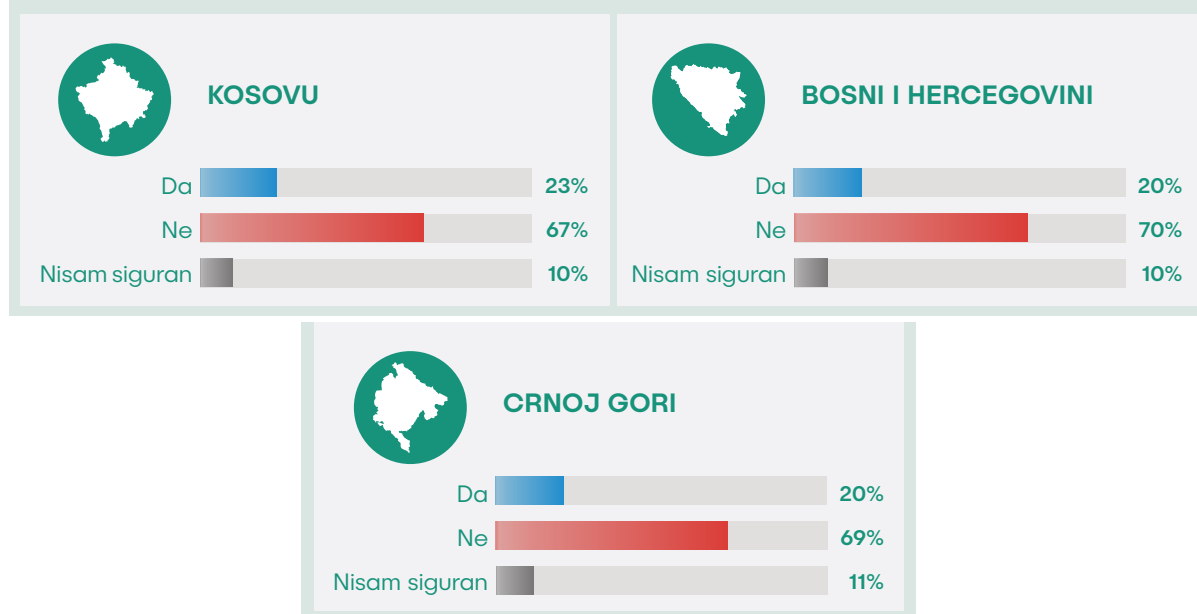
SLIKA 4 DA LI BI SRBIJA TREBALO VOJNO DA INTERVENIŠE U SLUČAJU DA SRBI BUDU META SUKOBA NA/U

Broj onih koji bi bili spremni da se lično uključe u vojnu intervenciju za zaštitu srpske manjine u regionu u slučaju da ta manjina postane meta je značajno manji. Tek svaki peti ispitanik bi obukao uniformu da zaštititi Srbe u Bosni i Hercegovini ili Crnoj Gori. Tek

je nešto više onih koji bi uzeli oružje da zaštite Srbe na Kosovu. Ogromna većina, što je i razumljivo, daje prednost saradnji, solidarnosti i izgradnji mira u regionu u odnosu na preteću perspektivu novog sukoba.

SLIKA 5 DA LI BISTE BILI SPREMNI DA SE PRIDRUŽITE SVOJIM SUNARODNICIMA U ORUŽANOM SUKOBU NA/U

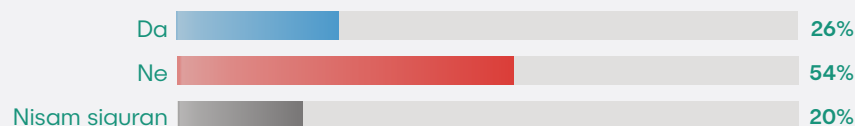

BILATERALNI ODNOSI

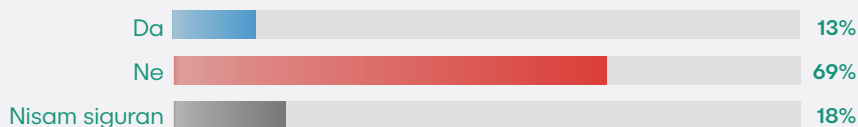
Bilateralni odnosi Srbije sa većinom republika bivše Jugoslavije su opterećeni problemima. Međutim, u svetlu najnovije krize, ističu se njeni odnosi sa Bosnom i Hercegovinom i Crnom Gorom. Zbog toga je važno sagledati kako građani Srbije percipiraju bilateralne odnose sa zemljama u regionu, naročito one odnose koji su u poslednje vreme opterećeni ozbiljnim izazovima. Bosna i Hercegovina je ušla u najozbiljniju političku i ustavnu krizu od Dejtonskog mirovnog sporazuma. Sredinom oktobra, lider bosanskih Srba Milorad Dodik najavio je da će se Republika Srpska povući iz institucija na federalnom nivou koje predstavljaju stubove državne bezbednosti, vladavine prava i fiskalnog sistema.⁶ Dodikova pretnja da će se povući iz državnih institucija došla je kao odgovor na zakon koji je donet po direktivi Visokog predstavnika UN Valentina Incka koji ima za cilj da proglasi poricanje genocida za krivično delo.⁷ Iako Republika Srpska zauzima posebno mesto u spoljnoj politici Srbije, anketa pokazuje da većina stanovnika smatra da Republika Srpska ne treba da se odvoji od Bosne i Hercegovine i postane sastavni deo Srbije.

SLIKA 6 DA LI BI REPUBLIKA SRPSKA TREBALO DA SE OTCEPI OD BOSNE I HERCEGOVINE I POSTANE DEO SRBIJE?

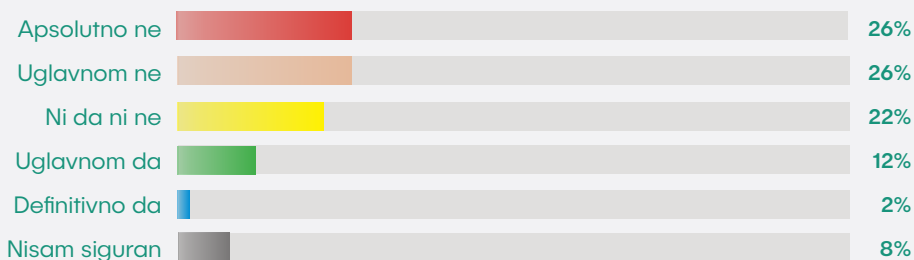
Ideja o secesiji Republike Srpske i pravu Srba na samoopredeljenje je predlog koji je Milorad Dodik u poslednje vreme više puta pokretao u svetlu rasprave o razmeni teritorija duž etničkih linija kao plana za normalizaciju odnosa između Beograda i Prištine.⁸ Ipak, više od dve trećine izbornog tela odbacuje potencijalnu razmenu u kojoj bi se Republika Srpska prisajedinila Srbiji kao kompenzacija za priznanje nezavisnosti Kosova. To jasno pokazuje da je za srpsku javnost status Kosova viši na listi nacionalnih prioriteta nego bilo koje drugo pitanje regionalne bezbednosti. Osim toga, ovakav podatak objašnjava zbog čega javnost percipira izbijanje sukoba na Kosovu kao izgledniji od potencijalnog sukoba u Bosni i Hercegovini, uprkos tome što je u poslednje vreme situacija u BiH glavni prioritet međunarodne zajednice u pogledu stabilnosti u regionu.

SLIKA 7 DA LI BISTE PRIHVATILI DA SRBIJA PRIZNA NEZAVISNOST KOSOVA UKOLIKO BI ZAUZVRAT DOBILA REPUBLIKU SRPSKU?

Što se tiče bilateralnih odnosa sa Crnom Gorom, oni su kulminirali na pitanjima ustoličenja Joanikija II za Mitropolita crnogorsko-primorskog SPC. Međutim, kriza u Crnoj Gori i odnosi dve države u velikoj meri nisu imali veze sa ustoličenjem. Predsednik Milo Đukanović, čija Demokratska partija socijalista (DPS) je nakon tri decenije izgubila vlast na parlamentarnim izborima 2020. godine, pokazala je spremnost da politički instrumentalizuje inauguraciju novog poglavara Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori kako bi se antagoniziralo crnogorsko društvo i isprovociralo nasilje u pokušaju da na talasu etničkih sukoba ostvari pobjedu na lokalnim izborima i spreči dugoočekivane demokratske reforme u oblasti vladavine prava.⁹ Pripadnici doskorašnjeg režima i samoproklamovane patriotske grupe stvorili su u Crnoj Gori atmosferu u kojoj ključaju izjave mržnje, predstavljajući inauguraciju Joanikija kao "čin koji predstavlja krunu velikosrpskih napada na Crnu Goru".¹⁰ Sa druge strane, režim u Srbiji predvođen Predsednikom Vučićem pokrenuo je agresivnu kampanju, optužujući crnogorsku Vladu i njenog Predsednika Krivokapića da dopuštaju sprovođenje navodnog "linčovanja Srba".¹¹ Razlog tome je što se Premijer Krivokapić, iako uživa podršku Srpske pravoslavne crkve, ne doživljava kao saveznik aktuelnog režima u Beogradu. Ovakvi narativi su iznova podgrejali tenzije u obe zemlje i u velikoj meri uticali na percepcije srpske javnosti. Prema nalazima istraživanja, više od jedne polovine građana Srbije smatra da je sadašnja vlast u Crnoj Gori delimično ili u potpunosti neprijateljski nastrojena prema lokalnom srpskom stanovništvu, dok samo 14 posto politiku i stavove vlasti prema Srbima u Crnoj Gori doživljava kao prijateljske.

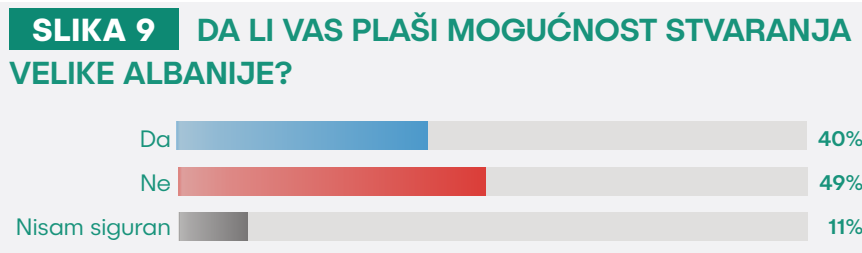
TABLE 8 DA LI JE SADAŠNJA VLAST U CRNOJ GORI PRIJATELJSKI NASTROJENA PREMA SRBIMA U CRNOJ GORI?

Konačno, tema koja je tokom proteklih meseci ponovo aktuelizovana u srpskom javnom mnjenju je narativ o strahu od stvaranja Velike Albanije. I dok lideri iz Prištine i Tirane poriču panalbanske ambicije, njihove najnovije izjave na međuvladinom sastanku između Albanije i Kosova u Elbasanu alarmirale su javnost u Srbiji. Nakon potpisivanja 13 bilateralnih sporazuma sa Kosovom i dogovora o uklanjanju graničnih kontrola,¹² Premijer Albanije Edi Rama je izjavio da bi glasao za ujedinjenje Albanije i Kosova ukoliko bi se održavao referendum po tom pitanju.¹³ Ova izjava se podudara

sa jednom od prvih izjava premijera Kosova Albina Kurtija nakon ubedljive izborne pobeđe početkom prošle godine.¹⁴ Dan pre održavanja sastanka u Elbasanu, Euronews Albanija su objavili rezultate istraživanja javnog mnjenja koje je u velikoj meri izvađeno iz konteksta, a koje pokazuje da bi četiri petine Albanaca na referendumu glasalo za ujedinjenje sa Kosovom, ali i da manje od jedne polovine stanovništva veruje da bi do takvoj ujedinjenja moglo da dođe u roku od narednih deset godina.¹⁵ Nekoliko sprskih zvaničnika reagovalo je na ovakve izjave i istraživanje, uključujući Premijerku Anu Brnabić, koja je izjavila da ovakve izjave predstavljaju "još jedan kamen izvučen iz temelja regionalne stabilnosti i bezbednosti."¹⁶ Uprkos angažovanju ključnih političkih lidera u Srbiji u ratnom huškanju na temu potencijalne pretnje od albanskog nacionalizma putem najpraćenijih medija u Srbiji, istraživanje koje je sproveo BCBP pokazuje da samo 40 posto građana Srbije

stvaranje Velike Albanije vidi kao realnu pretnju, dok se skoro jedna polovina stanovništva ne smatra da je takva mogućnost realna. To takođe može da bude rezultat ambivalentnog pristupa režima u Beogradu, koji promoviše inicijativu Otvoreni Balkan i bliske odnose sa Albanijom dok istovremeno širi narativ straha od ujedinjenja Albanaca u regionu.

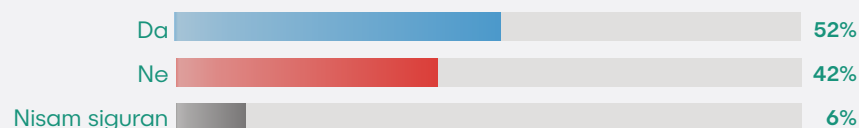

INICIJATIVA OTVORENI BALKAN

Ideja o pokretanju mehanizma regionalne saradnje koju pokreću same države regiona, a ne spoljni faktori kao što je Evropska Unija, po prvi put su se materijalizovale 2019. godine, stvaranjem Mini Šengena.¹⁷ Iako je inicijativa najavljena kao značajan korak u pravcu regionalne integracije koja bi trebalo da podstakne buduće pridruživanje zajedničkom evropskom tržištu, ostala je uglavnom na nivou nejasnih političkih deklaracija između samo tri zemlje Zapadnog Balkana, sa veoma malobrojnim opipljivim rezultatima.¹⁸

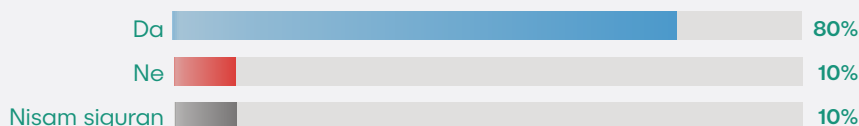
U julu 2021, državni zvaničnici Srbije, Albanije i Severne Makedonije najavili su da će naziv inicijative promeniti u Otvoreni Balkan, kao simboličan korak u pravcu produbljivanja i konkretizacije saradnje.¹⁹ Novi naziv je svesno izabran kako bi se poslala poruka da su i druge zemlje Zapadnog Balkana dobrodošle da se pridruže ovoj inicijativi, odnosno kao protivteža narativu da je ovaj projekat ekskluzivan. Tri sporazuma koja treba da posluže kao temelj za buduću saradnju su: Memorandum o razumevanju i saradnji na olakšavanju uvoza, izvoza i kretanja roba na Zapadnom Balkanu, Memorandum o slobodnom pristupu tržištu rada i Sporazum o saradnji u zaštiti od katastrofa.²⁰ Bez obzira na intenzivnu kampanju od strane Vlade, koja je ovu inicijativu označila kao značajan faktor daljeg razvoja, tek nešto manje od polovine stanovnika svesno je njenog postojanja.

SLIKA 10 DA LI STE UPOZNATI SA INICIJATIVOM MINI ŠENGEN / OTVORENI BALKAN?

Međutim, iako građani nisu upoznati sa konceptom Mini Šengena, odnosno Otvorenog Balkana, vidljiva je jasna podrška regionalnoj ekonomskoj saradnji i integraciji tržišta. Četiri petine ispitanika navodi da podržava slobodno kretanje ljudi, roba, usluga i kapitala unutar regionalnih granica. Činjenica da veliki broj onih koji podržavaju regionalnu ekonomsku saradnju nije svestan da ovakva inicijativa već postoji nije posledica loše kampanje Vlade u promovisanju ovog projekta, već pre svega potpunog nedostatka transparentnosti i odsustva opipljivih rezultata ove inicijative do sada.²¹

TABLE 11 DA LI PODRŽAVATE SLOBODNO KRETANJE LJUDI, ROBA, KAPITALA I USLUGA, KAO I ZAJEDNIČKO EKONOMSKO TRŽIŠTE NA ZAPADNOM BALKANU?

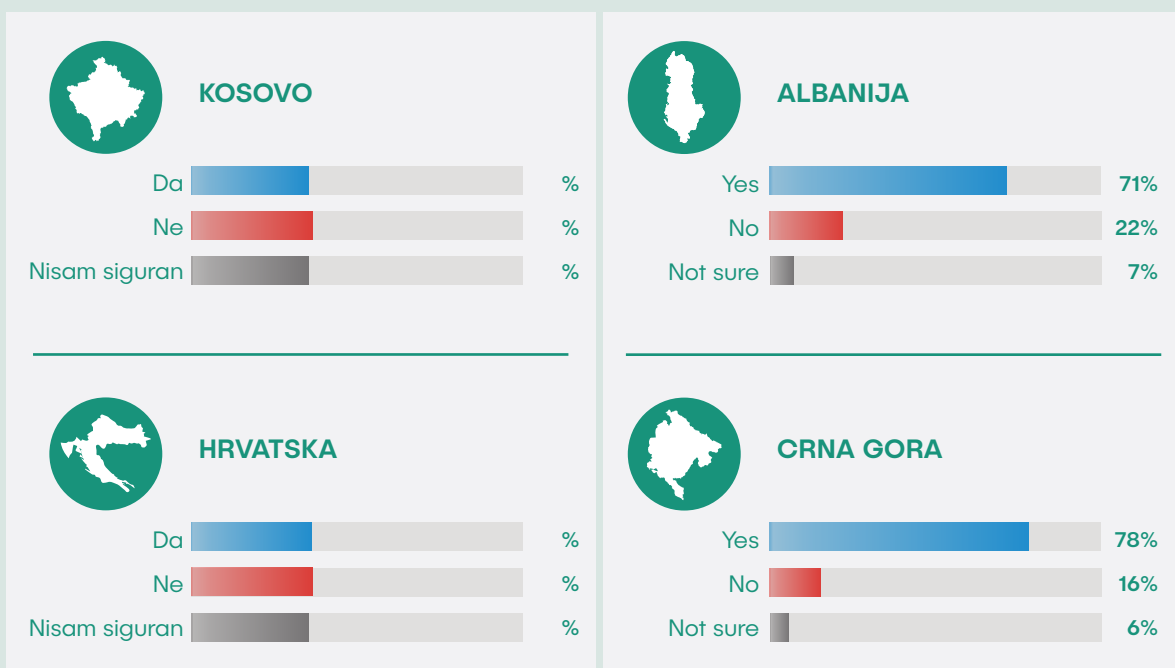

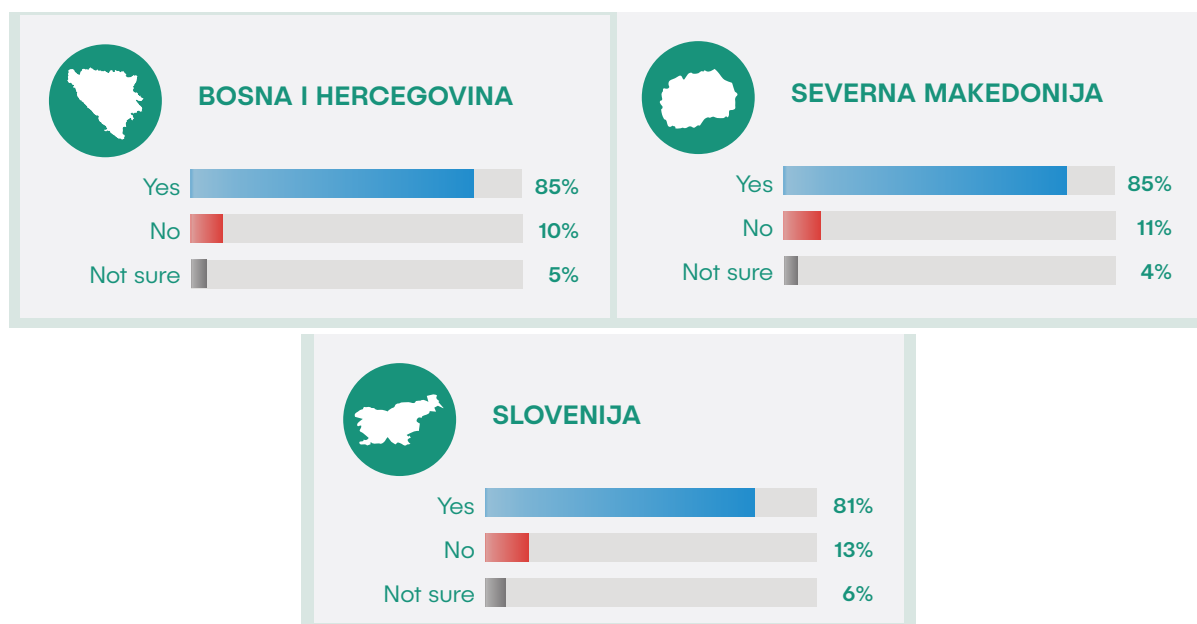
REGIONALNA SOLIDARNOST

Istraživanje pokazuje da građani Srbije shvataju značaj regionalne saradnje i solidarnosti u vreme kriza. Prekretnica u ovakvoj percepciji bile su velike poplave koje su pogodile region 2014. godine, kada je države koje su bile najteže pogođene međusobno pružale pomoć. U poslednje dve godine, medicinska pomoć i pomoć u distribuciji vakcina u okviru regiona, iako je prvenstveno imala za cilj takozvanu diplomatiju vakcinama Vlade Srbije kako bi se promovisala meka moć Srbije u regionu, još jednom je pokrenula pitanje potrebe za koordinisanim regionalnim odgovorom na prirodne katastrofe i druge vanredne situacije. Prvi institucionalni koraci u ovom pogledu, koje su neposredno inicirale države regiona, učinjeni su putem Sporazuma o saradnji u zaštiti od katastrofa na Zapadnom Balkanu, koji su potpisani pod okriljem inicijative Otvoreni Balkan.²² Međutim, kao što je slučaj i sa drugim aspektima inicijative Otvoreni Balkan, to je za sada tek politička deklaracija bez jasnih koraka ka konkretnim rezultatima.

Bez obzira na to, razvoj događaja tokom poslednje decenije imao je snažan uticaj na percepciju javnosti o neophodnosti uzajamne pomoći u regionu u vreme kriza. Preko dve trećine građana smatra da Srbija treba da pruži pomoć bilo kojoj zemlji u regionu u slučaju neke vanredne situacije ili katastrofe. Međutim, postoje određene blage varijacije u pogledu spremnosti da se pruži podrška susednim zemljama. Dok 85 posto stanovništva odobrava pomoć Severnoj Makedoniji ili Bosni i Hercegovini, oko 70 posto smatra da Srbija treba isto da postupi u slučaju Hrvatske ili Albanije.

SLIKA 12 DA LI BI SRBIJA TREBALO DA POŠALJE POMOĆ SLEDEĆIM DRŽAVAMA/TERITORIJAMA U SLUČAJU VANREDNOG STANJA, PRIRODNE ILI HUMANITARNE KATASTROFE?

Taj procenat je skoro identičan kada se pitanje postavi iz suprotnog ugla. Više od 70 posto građana bi prihvatilo pomoć iz bilo koje države u regionu u slučaju poplava, zemljotresa, požara, budućih pandemija, itd. Ipak, postoji oko 10 do 15 posto onih koji bi prihvatili pomoć Severne Makedonije, Bosne i Hercegovine ili Crne Gore, ali ne i pomoć Kosova, Albanije ili Hrvatske. Te razlike odražavaju opšte razlike u pogledima koje srpska javnost ima prema susednim zemljama. Kao što je vidljivo iz odgovora na pitanje o regionalnim akterima koji bi mogli da imaju interes da iniciraju konflikt na Zapadnom Balkanu, Albanci i Hrvati se doživljavaju kao najveća pretnja miru u regionu. Samim tim više iznenađuje što se procenti ne razlikuju mnogo, i što ogromna većina građana načelno podržava raspodelu pomoći svim zemljama regiona.

ENDNOTES

- 1 Deutsche Welle, “Kosovo: New restrictions on Serbian license plates spark protests”, published on 21 September 2021, <https://www.dw.com/en/kosovo-new-restrictions-on-serbian-license-plates-spark-protests/a-59246024>
- 2 Isufi, Perparim; Stojanović, Milica; Bami, Xhorxhina, “Kosovo police clash with Serbs in an anti-smuggling crackdown”, *Birn Insight*, published on 13 October 2021, <https://balkaninsight.com/2021/10/13/kosovo-police-clash-with-serbs-in-anti-smuggling-crackdown/>
- 3 Borger, Julian, “Bosnia is in danger of breaking up, warns top international official”, *The Guardian*, published on 2 November 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/02/bosnia-is-in-danger-of-breaking-up-warns-eus-top-official-in-the-state>
- 4 Deutsche Welle, “Montenegro: Tensions erupt over Serbian church leaders”, published on 5 September 2021, <https://www.dw.com/en/montenegro-tensions-erupt-over-serbian-church-leaders/a-59087415>
- 5 Ignjatijević, Marija; Vuksanović, Vuk, “A Quasi-Arms Race: Serbia and Croatia”, *BCBP*, published on 21 November 2021, <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2021/11/A-Quasi-Arms-Race-Serbia-and-Croatia.pdf>
- 6 N1, “Dodik announces RS entity withdrawal from BiH army, tax admin and judiciary”, published on 8 October 2021, <https://ba.n1info.com/english/news/dodik-announced-rs-entity-withdrawal-from-bih-army-tax-admin-and-judiciary/>
- 7 Grabo, Lamija, “Bosnian Serb Decree Rejecting Genocide Denial Law Sparks Uncertainty”, *Balkan Insight*, published on 13 October 2021, <https://balkaninsight.com/2021/10/13/bosnian-serb-decree-rejecting-genocide-denial-law-sparks-uncertainty/>
- 8 Kovačević, Danijel, “Bosnian Serbs Seek Same UN Status as Kosovo”, *Balkan Insight*, published on 3 August 2018, <https://balkaninsight.com/2018/08/03/bosnian-serbs-seek-same-un-status-as-kosovo-08-03-2018/>
- 9 Kajošević, Samir, “Serbian Church Leader’s Enthronement Raises Tensions in Montenegro”, *Balkan Insight*, published on 3 September 2021, <https://balkaninsight.com/2021/09/03/serbian-church-leaders-enthronement-raises-tensions-in-montenegro/>
- 10 Damjanović, Miloš, “Montenegro Violence Was a Reckless Gamble by Country’s Former Rulers”, *Balkan Insight*, published on 8 September 2021, <https://balkaninsight.com/2021/09/08/montenegro-violence-was-reckless-gamble-by-countrys-former-rulers/>
- 11 Ivković, Aleksandar, “Enthronement crisis: Coordination between Djukanović and Vučić or deterioration of their relations?”, *European Western Balkans*, published on 7 September 2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/09/07/enthronement-crisis-coordination-between-jukanovic-and-vucic-or-deterioration-of-their-relations/>

- 12 KosovaPress, “These are the 13 agreements that were signed between Kosovo and Albania“, published on 26 November 2021, <https://kosovapress.com/en/these-are-the-13-agreements-that-were-signed-between-kosovo-and-albania/>
- 13 Taylor, Alice, “Albanian Prime Minister in favour of unifying Kosovo and Albania“, *EurActiv*, published on 23 November 2021, <https://www.euractiv.com/section/politics/short-news/albanian-prime-minister-in-favour-of-unifying-kosovo-and-albania/>
- 14 Crowcroft, Orlando, “I would vote to unify Albania and Kosovo, election winner Albin Kurti tells Euronews“, *Euronews*, published on 16 February 2021, <https://www.euronews.com/2021/02/16/i-would-vote-to-unify-albania-and-kosovo-election-winner-albin-kurti-tells-euronews>
- 15 Euronews Albania, “Barometer: 80% of Albanians support unification with Kosovo“, published on 25 November 2021, <https://euronews.al/en/programs/barometer/2021/11/25/barometer-80-of-albanians-support-unification-with-kosovo/>
- 16 Taylor, Alice, “Albanian Prime Minister in favour of unifying Kosovo and Albania“
- 17 Simić, Julija, “Three countries agree on mini Schengen in the Balkans“, *Euractiv*, published on 1 October 2021, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/three-countries-agree-mini-schengen-in-the-balkans/>
- 18 Muminović, Emina, “Mini-Schengen, Regional Economic Area and Common Regional Market: What is what?“, *European Western Balkans*, published on 15 December 2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/12/15/mini-schengen-regional-economic-area-and-common-regional-market-what-is-what/>
- 19 Radio Free Europe, “Serbia, North Macedonia, Albania Push Forward On ‘Open Balkans’ Initiative“, published on 29 July 2021, <https://www.rferl.org/a/serbia-macedonia-open-balkans/31384360.html>
- 20 European Western Balkans, “‘Mini Schengen’ renamed ‘Open Balkan’; Vučić, Rama and Zaev sign three documents“, published on 29 July 2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/07/29/mini-schengen-renamed-open-balkan-vucic-rama-and-zaev-sign-three-documents/>
- 21 Tanjug, “Vučić: We must see where Open Balkans has failed on ground“, published on 4 November 2021, http://www.tanjug.rs/full-view_en.aspx?izb=695251
- 22 European Western Balkans, “‘Mini Schengen’ renamed ‘Open Balkan’; Vučić, Rama and Zaev sign three documents“

Katalogimi në botim **(CIP)**

Biblioteka Kombëtare e Kosovës - "Pjetër Bogdani"

32(497.11)

327(497.11:496.51)

323.1(=18:496.51)

Šterić, Luka

Raste strah od sukoba, ali i nada u saradnju i solidarnost : kako javnost u Srbiji vidi odnose u regionu / Luka Šterić, Maja Bjeloš. - Prishtinë : Qendra Kosovare për Studime të Sigurisë, 2022. - 19 f. : ilustr. ; 28 cm. - (Western Balkans Security Barometer)

Serbia -- Politika dhe qeverisja

Kosova -- Politika dhe qeverisja

1. Bjeloš, Maja

ISBN 978-9951-799-48-5

Aleph [000100383]

ISBN 978-9951-799-48-5

9 789951 799485

